

Klasa I Az zaoczna VI część zadań do samodzielnego wykonania z zakresu programu nauczania liceum ogólnokształcącego

Okres: 11.05.2020 – 16.05.2020

Podręcznik Wydawnictwa Stentor K. Mrowcewicz „Przeszłość to dziś” Literatura. Język. Kultura.

Nasza praca z tekstami literackimi w miesiącu maju będzie poświęcona epoce oświecenia. Kolejny etap poznawania literatury oświecenia to lektura wybranych satyr Ignacego Krasickiego. W zamieszczonych materiałach znajdziecie Państwo informacje na temat *Satyr* Ignacego Krasickiego. Po lekturze tekstów literackich proszę zapoznać się z opracowaniami, samodzielnie napisać notatki o przeczytanych utworach, odpowiedzieć na pytania związane z satyrą *Pijaństwo* Ignacego Krasickiego.

1. Określ, jak jest zbudowana satyra *Pijaństwo* Ignacego Krasickiego.
2. Zaprezentuj, w jaki sposób Ignacy Krasicki wyjaśnia mechanizm powstawania nałogu.
3. Wyjaśnij, dlaczego – zdaniem jednego z bohaterów – picie wódki jest naganne.
4. Zinterpretuj puentę utworu. Jak należy rozumieć finał spotkania?

W opracowaniu satyry *Żona modna* będzie przydatna karta pracy, którą należy uzupełnić. To także okazja do przypomnienia środków poetyckich, które tworzą efekt komizmu.

Kolejna karta pracy „Wolność sztandarowym wynalazkiem oświecenia” pozwoli utrwalić wiadomości na temat epoki oświecenia. Zachęcam do opracowania karty.

Życzę Wam dużo przyjemności w pracy z tekstami literackimi.

Gabriela Zając – nauczyciel języka polskiego

Satyra – to drugi ulubiony gatunek dydaktyczny Ignacego Krasickiego. W Polsce satyra była bardzo popularna w czasach klasycyzmu. Na rodzimym gruncie głównym jej twórcą był Ignacy Krasicki.

Satyra ma na celu piętnowanie wad ludzkich, obyczajów, postaw, instytucji społecznych, które funkcjonują sprzecznie z interesami tych, którym powinny służyć. Krytykuje i poucza najczęściej poprzez ośmieszenie negatywnych cech i zjawisk. Polega ona zwykle na wyjaskrawieniu cech ujemnych. Wartość satyry tkwi w ocenie opisywanej rzeczywistości. Często opiera się na porównaniu złych zjawisk współczesności z pozytywną przeszłością. Na jej usługach jest ironia, karykatura, komizm czy groteska.

Satyra jako gatunek literacki służy przede wszystkim celom dydaktycznym. Pokazuje pewne obrazy obyczajowe i postawy (modna dama, pijak) i deformując rzeczywistość (zazwyczaj wyolbrzymiając zjawiska negatywne), uczy poprzez przykład godny potępienia. Nie dotyka swoim ostrzem konkretnych osób, ale mówi o ułomnościach ludzkich w ogóle.

Ignacy Krasicki tworzył satyry społeczne, polityczne i obyczajowe. Wydał 22 utwory, w tym 13 anonimowo.

„Do króla” Ignacy Krasicki

Pierwszy cykl satyr otwiera utwór „Do króla”. Chodzi, oczywiście, o panującego w tym czasie króla Stanisława Augusta, którego pochodzenie (był synem kasztelana krakowskiego, Stanisława Poniatowskiego) nie zadowalało niektórych podwładnych, zwłaszcza tych na wysokich urządach, którzy bardziej hołdowali tradycji niż zdrowemu rozsądkowi.

Utwór jest przewrotnie skomponowanym tekstem, który w rzeczywistości chwali dobroć i szlachetność króla, jego rozmiłowanie w księgach, szerokie horyzonty myśli, szacunek do podwładnych. Oczywiście i bezdyskusyjne zalety są tu podane w formie zarzutów. Polacy nie doceniają wielkości umysłu i serca swojego króla, woleliby na tronie kogoś o groźniejszym obliczu, bezwzględnego w sprawowaniu władzy. Przewrotny pomysł, na jakim oparta jest satyra „Do króla”, uderza w tych, którzy mają wypaczony obraz władzy, oczekują kogoś, kto nie tylko nie będzie dbał o narodowe interesy, ale wręcz będzie im szkodził. Ci wszyscy, którzy tak powszechnie atakują Stanisława Augusta, są właściwymi adresatami tej satyry.

Utwór zaczyna się od „zarzutów”, wytykania „przywar”, a kończy radami, wskazówkami, według których monarcha powinien postępować. Przewrotne nawoływanie do „poprawy” w złym kierunku jest w pełni czytelne i jednoznaczne. Krytykowanie i lekceważenie króla polskiego za jego polskie pochodzenie, chęć powołania obcego kandydata, choćby wyżej urodzonego, to nieporozumienie. Pokazanie „wad” króla czyli przedstawienie jego zalet, powinno być dla czytelnika epoki oświecenia bodźcem do refleksji nad jego stosunkiem do króla. Bezmyślne krytykowanie nie służy pomyślności ojczyzny, zwłaszcza jeśli dotyczy pierwszej w kraju osoby.

„Pijaństwo” Ignacy Krasicki

Tytuł jest wizytówką całego utworu. Jest to satyra potępiająca nadużywanie alkoholu. To znakomite studium psychologiczne człowieka uzależnionego od alkoholu, próbującego za każdym razem usprawiedliwić swoją słabość. Jest krytyką jednej z głównych polskich wad narodowych. Obyczajowy charakter tekstu oparty jest na rysunku postaci pokazanych w okolicznościach wyostrażających ich rysy. Opowieść pijaka tworzy jego śmieszny i żalony portret. Liczne okazje do wypitki nie pozwalają mu odpocząć. Przedstawia się jako zmęczony i chory, a równocześnie jako dzielny bojownik o suche dna butelek. Poeta – doskonały obserwator rzeczywistości – miał świadomość, iż pijaństwo było jedną z przyczyn upadku Rzeczypospolitej. W satyrze odtwarza sarmacką kulturę picia i wskazuje na jej najważniejsze cechy:

- szukanie najbliższych okazji do pijaństwa,
- picie bez umiaru,
- traktowanie alkoholu jako lekarstwa na wszelkie dolegliwości,
- przeradzanie się dyskusji politycznych „przy kieliszku” w regularne bójki.

Tradycyjna polska gościnność wyklucza rezygnację z alkoholu. Pijaństwo zyskuje tu rangę przywary narodowej. Żalony widok pijaka prowokuje umoralniający wykład jego rozmówcy. Prezentacja licznych uroków trzeźwości, zwłaszcza „czerstwe zdrowie” nie jest bynajmniej w stanie skłonić alkoholika do wstrzemięźliwości. Porównanie człowieka trunkowego z „nierozumnym zwierzęciem” wypada zdecydowanie na korzyść tego drugiego. Niepodważalne argumenty w obronie trzeźwości trafiają w pustkę - „pijanica” odchodzi z postanowieniem - „Napiję się wódki”.

„Żona modna” Ignacy Krasicki

Satyra zaliczana jest do utworów obyczajowych. Utwór ma charakter dialogowy. Rozmowa toczy się między nowożeńcem a przypadkowo spotkanym kompanem. Okazuje się, że pan Piotr nie jest zupełnie zadowolony z sytuacji, w której się znalazł. Całe nieszczęście szlachcica polega na tym, że jego małżonka została wychowana w mieście. Zwiedziony urokami „dziwnych gestów i misternych wdzięków” nie przewidział konsekwencji ożenku z „modną Filis”. Bohater na końcu utworu dostrzegł, że małżeństwo dla pieniędzy, a bez szczerego uczucia, jest ostatecznie zupełnie niezyskowne.

W satyrze mamy dwa przedmioty krytyki. Po pierwsze w sposób niezbyt ostry zostało napiętnowane małżeństwo dla zysku. Trzeba tu zaznaczyć, że tego rodzaju kontrakty małżeńskie były wówczas czymś normalnym. Ale i w tych przypadkach należy się kierować rozumem i mieć na uwadze również inne względy – zdaje się pouczać Krasicki – jak np. zgodność charakterów czy upodobań. Po drugie mamy tu ostrą satyrę na modne życie – większość utworu poświęcona jest właśnie szczegółowemu opisaniu tego zjawiska poprzez analizę sposobu zachowania tytułowej „żony modnej”. W utworze roi się od wyliczeń, satyra jest katalogiem

atrybutów modnej damy. Poza komentarzem padającym z ust bohaterów krytykuje modne życie za pomocą zdrobnień, form deminutywnych (spieszceń), które ukazują świat nowomodnej francuszczyzny jako śmieszny i infantylny. Nieszczęsny małżonek podpisał intercyzę, z której po ślubie przyszło mu z żalem i rozpaczą wywiązywać się. Wiejski dom za sprawą żony zamienia się w wytworny pałac, pełen zabytków, służby i kosztowności. Również ogród dotąd wypełniony bukszpanem teraz stał się podobny angielskim parkom. Miejska żona wciąż chodzi zasmucona bądź osłabiona i w ten sposób wymusza na mężu kolejne inwestycje. Piotr sam się ukarał, stał się sługą we własnym domu: brał żonę dla pieniędzy i musi cierpieć z tego powodu. Satyra kończy się opisem balu i pożaru wywołanego fajerwerkami. Zrezygnowany Piotr zdecydował się na wyjazd do miasta. Teraz mądry po szkodzie zali się przyjacielowi.

„Świat zepsuty” Ignacy Krasicki

Jest to pierwsza satyra Ignacego Krasickiego umieszczona w zbiorze z roku 1779. Zanim poeta przystąpił w kolejnych utworach do krytyki poszczególnych społecznych zjawisk i ludzkich przywar, dał ogólny obraz społecznego zepsucia. Jak sugeruje tytuł, wiersz ukazuje czytelnikowi świat pogrążony w upadku moralnym. Wypowiedź ma charakter programowy, wyznacza zadanie satyrze, która ma mówić prawdę mimo wszystko, ma obnażać wszelkie zepsucie społeczne oraz bezprawie. Interesująco przedstawia się w tej satyrze nadawca – odbiorca. Podmiot zwraca się do swojego dzieła, ale w dalszej części pojawia się jeszcze kilku adresatów. Poeta kieruje pytania do zapomnianych idei oraz ludzi, jakich już nie ma. W pewnym momencie satyra przeradza się w rozmowę poety z szlachetnymi przodkami. Wyraża tęsknotę za nimi oraz za czasami, w których królowały zasady przez nich wyznawane. Buduje się wyraźna opozycja między tym co stare i dobre, a tym co nowe i złe. Satyra jest wyrazem oburzenia autora z powodu degradacji uświęconego tradycją systemu wartości. Odejście od zasad moralnych wyznawanych przez odchodzące pokolenie nie wróży niczego dobrego. Charakterystyczna dla wielu tekstów satyrycznych opozycja: dawna, świetlana przyszłość – zepsuta, zła terażniejszość w tym utworze jest wielokrotnie podkreślana. Młode pokolenie odstępuje od podstawowych reguł życia w społeczeństwie. W każdej dziedzinie aktywności ludzkiej spotyka się błędy, nadużycia, a nawet zbrodnie. Krasicki spogląda na współczesny mu zepsuty świat oczyma człowieka przewidującego. Prorokuje upadkiem społeczeństwa, które uległo demoralizacji. Przywołuje znany z historii powszechnej upadek Rzymu. Godne potępienia są wszechobecne „matactwa i łgarstwa”, „zuchwałość”, „nierząd, rozpusta, występki szkaradne”, „lubieżność”, bezbożność, bezwzględne dążenie do zysku, niezgoda w rodzinie i w stosunkach między przyjaciółmi. Wewnętrzne rozbitcie, skłócenie, brak zgody narodowej to wynik upadku moralnego Polaków. Taki naród nie mógł uchronić się od klęski zaborów. Powodzenie i bezpieczeństwo okrętu – ojczyzny zależy od morale jego załogi. Dramatyczne pytania o godnych, prawdziwych Polaków to zarazem stwierdzenie ich braku.

Wolność sztandarowym wynalazkiem oświecenia

*1. Wypisz idee oświecenia, które ukształtowały się pod wpływem racjonalizmu.

2. Wskaż jedno osiągnięcie epoki oświecenia, którego brak w sposób istotny wpłynąłby na współczesność. Uzasadnij swój wybór.

termometr rtęciowy, piorunochron, balon na gorące powietrze, spadochron, krosno mechaniczne, maszyna parowa, ogniwo elektryczne

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Przeczytaj fragmenty *Deklaracji praw człowieka i obywatela* i wypisz prawa, które gwarantowała.

1. Ludzie rodzą się i pozostają wolni i równi z punktu widzenia prawa. Różnice społeczne mogą się opierać tylko na użyteczności wobec społeczeństwa.

2. Celem każdej organizacji politycznej jest utrzymanie naturalnych i nieprzedawnionych praw człowieka. Tymi prawami są: wolność, własność, bezpieczeństwo i opór przeciwko uciskowi.

3. Źródło wszelkiego zwierzchnictwa spoczywa całkowicie w Narodzie. Żadne ciało, żadna jednostka nie może wykonywać władzy, która nie pochodziłaby wyraźnie od Narodu.

[...]

6. Ustawa jest wyrazem woli powszechnej. Wszyscy obywatele mają prawo brać udział w jej tworzeniu bądź osobiście, bądź przez swych przedstawicieli. Powinna ona być jednakowa dla wszystkich zarówno gdy broni, jak i wówczas, gdy karze. Wszyscy obywatele są równi wobec prawa i mają równy dostęp do wszystkich godności, stanowisk i funkcji publicznych, zależnie od ich zdolności i z zachowaniem takich tylko różnic, które wynikają z ich cnoty i talentu.

[...]

10. Nikt nie może być niepokoiony z powodu swoich przekonań, również religijnych, byle ich manifestowanie nie zakłócało porządku publicznego ustanowionego przez prawo.

11. Swobodna wymiana myśli i poglądów jest jednym z najcenniejszych praw człowieka. Każdy obywatel ma więc wolność słowa, pisma i druku i odpowiada tylko za nadużywanie tej wolności w wypadkach określonych przez Ustawę.

[...]

17. Własność jest prawem świętym i nietykalnym. Nikt nie może być go pozbawionym, z wyjątkiem wypadku, gdy tego wymaga w sposób oczywisty konieczność publiczna uznana przez prawo, wszelako pod warunkiem słusznego i z góry wypłaconego odszkodowania.

Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 roku,
[w:] *Wiek XVI–XVIII w źródłach*, oprac. Melania Sobańska-Bondaruk,
Stanisław Bogusław Lenard, Warszawa 1999, s. 488–489.

.....

.....

.....

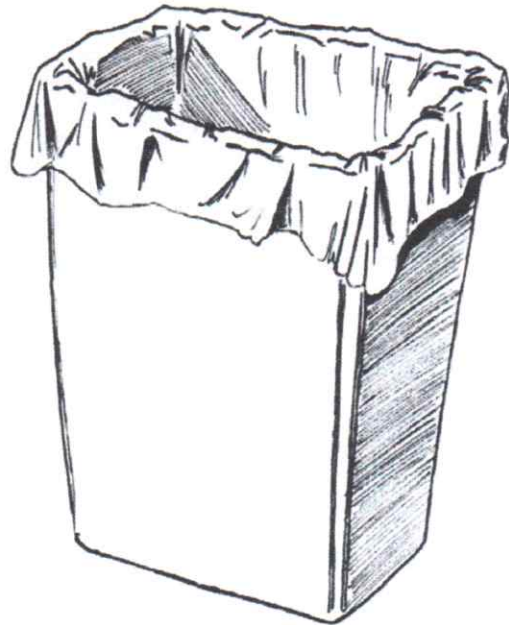
.....

.....

.....

.....

4. Określ, jakie są plusy i minusy wolnego rynku, idei będącej zdobyczą oświecenia. Zalety wynotuj na rysunku walizki, a wady umieść w koszu.

5. Wymień zmiany w sposobie postrzegania dziecka, jakie zaszły w XVIII w.

.....

.....

.....

.....

.....

.....